

JANA KÁKOŠOVÁ • MARTIN KÁKOŠ

BÁTH RYČKA

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO • ČESKÁ SCÉNA • ČESKÝ TĚŠÍN

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO ČESKÝ TĚŠÍN, příspěvková organizace

ředitel KAROL SUSZKA

šéf české scény MILOSLAV ČÍŽEK

dramaturg české scény IVAN MISAŘ

jana kákošová / martin kákoš **BÁTHORYČKA**

překlad IVAN MISAŘ

hudba HENRICH LEŠKO

texty písní MARTIN SARVAŠ, IVAN VOJTEK

hudební nastudování ZBYHNĚV SIWEK

scéna JURAJ FÁBRY j.h.

kostýmy LUDMILA VÁROSSOVÁ j.h.

dramaturgie IVAN MISAŘ

režie a choreografie JAROSLAV MORAVČÍK j.h.

O B S A Z E N Í

alžběta báthoryová LUCIE BERGEROVÁ

juraj thurzo ZDENĚK KLUSÁK

ficko PETR SUTORÝ

františek nádasdy ZDENĚK HRABAL

stefano ONDŘEJ FRYDRYCH

ponický PETR PĚNKAVA

rychtář MILOSLAV ČÍŽEK

darvulia JOLANA FERENCOVÁ

ilona LENKA WACLAWIECOVÁ

dora ADÉLA KRULIKOVSKÁ

šafář VÍTĚZSLAV KRYŠKE

žofie PETRA ZIENTKOVÁ

barbora JANA ONDRUŠKOVÁ

jan LUKÁŠ BARAN j.h.

mikuláš zřínský TOMÁŠ HÁBA

notář JAROSLAV PALATÝ j.h.

pavel, dítě ANTONÍN BOSÁK, JAN BOSÁK, LUKÁŠ MIKŠÍK

vlčice* MIA MAJERIKOVÁ j.h., ADRIÁNA PINKOVÁ j.h.

vlci* LUKÁŠ ONUFER j.h.

KRISTIÁN SEDLÁČEK j.h., DAVID SCHIMMER j.h.

1. voják JIŘÍ PONČA

2. voják JINDŘICH TESARCYK

služebné, vesničanky** MAGDALENA JEDZOKOVÁ,

JANA HOLLÁ, ANETA BERGER, ADÉLA ŠANGALOVÁ,

MICHAELA SUTORÁ, KAROLINA KRÁLOVÁ,

MILUŠE BLAHUTOVÁ, TEREZA GILLOVÁ, JANA MUDRÁKOVÁ,

TEREZA KUSNIERZOVÁ, MARKÉTA CHOVANCOVÁ,

ANNA BRIJOVÁ

rekruti, vesničané** JAKUB KALETA, LUKÁŠ HOLLÝ,

LUKÁŠ KALETA, JAKUB TOMEČEK, TOMÁŠ BAZGER,

ONDŘEJ MIKŠÍK, DOMINIK GRÁCZ, LUKÁŠ WODECKI

PREMIÉRA 7. ZÁŘÍ 2013 V 17.30 HOD. V TĚŠÍNSKÉM DIVADLE

SEZÓNA 2013/2014

INSCENACE VZNIKLA ZA FINANČNÍ PODPORY MINISTERSTVA KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY
A MĚSTA ČESKÝ TĚŠÍN

*LUK.DANCE, s.r.o.

** EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI TĚŠÍNSKÉHO DIVADLA

nápověda LIBUŠE BERKOVÁ

inspice RENATA STYSIŇSKÁ

ALŽBĚTA BÁTHORYOVÁ

ALIAS ČACHTICKÁ PANÍ

Stává se občas, že se i seriózní vědecké studie rozcházejí v hodnocení té které historické události. A jedná-li se o jednotlivé osobnosti jsou názory ještě rozporuplnější. To bývá samozřejmě živnou půdou pro ústní podání a tak vznikají pověsti, báje a mýty, které mají s realitou jen pramálo společného. O životě Alžběty Báthoryové neboli Čachtické paní to platí dvojnásob.

Hraběnka Alžběta Báthoryová se narodila v roce 1560 jako dcera župana hraběte Jiřího Báthoryho z ecsedské větve a Anny, dcery sedmihradského vévody Štěpána Báthoryho ze somlyóovské větve.

Báthoryové byli mocná šlechtická rodina, jedna z nejmocnějších v Uhrách i Evropě. Příjmení Báthory začali používat od r. 1279, kdy se usadili v lokalitě Báthor. Některé zdroje uvádějí, že Báthoryové mívali sklony k pýše, samolibosti a sexuální zvrácenostem.

Postupně se tento rod zařadil mezi nejbohatší v Uhrách. Jeho členové působili v mnohých významných politických i církevních funkcích a zastávali ty nejvýznamnější úřady v zemi:

Alžbětin strýc byl sedmihradský kníže a pozdější polský král Štěpán Báthory (1533–1586); dalším strýcem byl sedmihradský kníže Krištof Báthory (1530–1581); bratr Štěpán byl zemský soudce a župan Szabolcské, Somogyovské a Satumarské stolice; syn Pavel (1598–1633) byl vysoký stoliční (župní) hodnostář; dcera Anna se stala manželkou hlavního kapitána zadunajských vojsk Mikuláše Zrinského (1580–1622).

A druhá dcera Kateřina byla manželka zemplínského župana Jiřího Drugetha.

V patnácti letech provdali Alžbětu za župana a hlavního kapitána uherských vojsk hraběte Františka Nádasdyho (1555–1604), krutého a sadistického vojáka, siláka, který byl postrachem nejen pro turecká vojska.

Alžběta žila střídavě na rodinných panstvích po celých Uhrách, nejčastěji v Sárváru, Keresztúru, Čachticích, Vranově nad Toplou a v palácích v Prešpurku (Bratislavě) a Vídní.

Na svou dobu byla velmi vzdělaná, hovořila latinsky, maďarsky i německy. Spolu s manželem udržovali společenské styky s předními uherskými a magnátskými rodinami v monarchii, především pak s rodinou hraběte Juraje Thurzy. Nádasdy a Thurzo se seznámili v době tureckých válek.

Krvavá hraběnka a nejmasovější vražedkyně v uherských dějinách (počet jejích obětí se podle odhadů historiků pohybuje mezi 300–650, ale také 3 000) týrala vězněné ženy hrůznými způsoby. Polévala je nahé v zimě na mrazu studenou vodou, zapichovala jim jehly za nehty, týrala je hořícími svíčkami nebo jim žhavé jehlice či železa vkládala do genitálií a dívky umíraly v nesnesitelných bolestech.

Z lékařského hlediska šlo o nemocnou, impulzivní sadistku, přičemž krutosti na ženách páchala pod tlakem neodolatelného vnitřní pohnutky.

Dispozice ke krutosti a sadismu byly rodové. O její činnosti věděli od začátku kromě jejích přísluhovačů i úředníci na panství, kteří však ze strachu mlčeli. Věděl o nich pravdě-

podobně i manžel František Nádasdy, který je nejen kryl, ale v mnohém zřejmě svou ženu inspiroval.

Koncem roku 1603 zaslá vážně nemocný Nádasdy dopis hraběti Jiřímu Thurzovi, kde ho žádá o ochranu své rodiny, dětí i manželky Alžběty Báthoryové, jakož i rodinného majetku po své smrti. Nádasdyho totiž kromě přátelství k Thurzovi vázal i nepřímý příbuzenský vztah, do něhož se dostal právě přes rod Báthoryů. Obě rodiny navíc spojilo i další příbuzenské pouto, protože ovdovělá Alžběta provdala svou starší dceru Annu za Mikuláše Zrinského, hlavního kapitána zadunajských vojsk a hlavně bratrance Jiřího Thurzy.

Alžběta nadále páchala své zločiny a po smrti svého muže budovala na Čachtickém hradě nové mučírny.

Obyvatelé Čachtic, v čele s farářem Ponickým, se obrátili s prosbou o pomoc na farářova nadřízeného, superintendanta Eliáše Lányho z Bytče.

Když stížnosti začaly nabývat na intenzitě, uložil král Matyáš II. hraběti Thurzovi, tehdy už uherskému palatinovi (nejvyššímu zemskému správci a soudci po králi), prošetřit tyto stížnosti na Alžbětino zločiny.

Palatinovi Thurzovi tak nastaly těžké chvíle. Jeho odpůrci pod vedením hraběte Petra Fábryho, kardinála Forgácha a Imricha Megyeriho žádali řádné prošetření a veřejný soud.

Hrabě Thurzo věděl, že by měl podle platných feudálních zákonů za zločiny tohoto druhu poslat i tak vysoce postavenou šlechtičnu, jakou byla Alžběta Báthoryová, před soud, který by ji nepochybně odsoudil k trestu smrti (už jen kvůli tomu, že mezi oběťmi byly i šlechtičny).

Alžběta jakožto příslušnice přední uherské aristokracie měla mocné příbuzné a jejím odsouzením by byly ohroženy nádasdyovské majetky a veřejné potupě by byla vystavena celá široce rozvětvená rodina.

Alžbětin synovec Gabriel Báthory byl sedmihradským knížetem a Thurzo nesměl dát podnět nepokojnému Sedmihradsku k dalšímu otevřenému sporu namířenému proti Habsburkům.

Uherský palatin hrabě Thurzo se tedy rozhodl splnit slib daný Nádasdymu, zdržoval vyšetřování a spolu s Alžbětínými zeti domluvil plán na záchranu rodinného majetku.

Pod jejich nátlakem sepsala Alžběta tajně testament, v němž celý majetek odkazuje svým dětem.

Jakmile byl Thurzo informován o výsledcích vyšetřování, rozjel se 29. prosince 1610 společně s Alžbětínými zeti a oddílem vojska do Čachtic. Zde údajně přistihli Alžbětu přímo při mučení mladých děvčat. Podle domluveného plánu ji palatin Thurzo na místě odsoudil k doživotnímu vězení na Čachtickém hradě, do kterého ji ihned uvrhl.

Tím ale vše zdaleka neskončilo, a hrabě Thurzo musel odolávat velkým tlakům, které byly na jeho osobu vyvíjeny ze všech stran.

Především pak další příbuzný Alžběty, sedmihradský kníže Zikmund

Báchory, požadoval propuštění Čachtické paní s tím, že se sám osobně postará o její diskrétní dožití na některém ze svých panství v Sedmihradsku.

V lednu 1611 se ve Velké Bytči konal soudní proces s Alžbětínými přísluhovači Janem Ujvářim zvaným Ficko, jenž byl odsouzen k trestu smrti setnutím hlavy, Ilonou Jó a Dorotou Szentesovou, které byly odsouzeny taktéž na smrt a to upálením zaživa. Předtím jim kat ještě železnými kleštěmi uštípal prsty na ruku. O pár dní později odsoudili a upálili zaživa Majerníkovou z Myjavy, obviněnou z čarodějnictví a přípravy jedů, které si u ní Alžběta Báthoryová objednávala.

Ani tím však celý případ stále ještě neskončil. Panovník vycítil možnost získat nádasdyovský majetek pro královskou korunu a nařídil palatinovi Thurzovi další vyšetřování, údajně proto, že se k němu dostaly nové informace. Uložil soudní komoře aby odsoudila Alžbětu Báthoryovou k trestu smrti.

Palatinovi Thurzovi se však podařilo odvrátit i toto nebezpečí. S největší pravděpodobností se postaral o to, aby se panovník dozvěděl o testamentu, kterým byl majetek Nádasdyů odkázán dětem; tudíž by nemohl

připadnout královské koruně. Král proto pravděpodobně ztratil o tento případ zájem, a tak se veřejný soud s „krvavou grófkou“ nikdy nekonal a uvězněná Alžběta zemřela 21. srpna 1614 na Čachtickém hradě. V listopadu téhož roku ji pochovali údajně v kryptě čachtického kostela, i když podle jiných zdrojů je Alžběta pochována v rodinné hrobce v Sárvári.

Krutost a útlak Čachtické paní se přenášel dál v lidových pověstech a postupně se Báthoryová stala hrůznou legendou.

O jejím sadistickém mučení se dochovalo mnoho příběhů, které byly z velké části přikrášleny například koupelemi v krvi mladých dívek či zavíráním žen do tak zvané železné panny.

Ani krvavé koupele ani železná panna se však nikdy neprokázaly. Z lékařského hlediska bylo koupání v krvi nesmyslné, protože krev se rychle sráží, stýdne a zapáchá. Taktéž použití železné panny se v té době (přelom 16. a 17. stol.) zdá být velmi nepravděpodobné.

Řada historiků se přiklání k verzi, že Alžběta Báthoryová byla jen v nesprávný čas na nesprávném místě. Na jedné straně se zde odehrával politický boj mezi hrabětem Thurzem jakožto palatinem uherským a sedmihradskými knížaty z rodu Báthoryů, na straně druhé to byl králův zájem o obrovský majetek Nádasdyů a Báthoryů, který bránil hrabě Thurzo jak z pozice příbuzného Báthoryů, tak i přítele Alžbětina zesnulého chotě.

V neposlední řadě nemůžeme přehlédnout snahu Habsburků o kontrolou nad Sedmihradskem a tím i snahu o omezení vlivu rodu Báthoryů na tomto území.

Nicméně ať už na pozadí tohoto příběhu bylo cokoli, sadismus krvavé grófký je nepochybný.

O Alžbětě Báthoryové jako o Čachtické paní byla napsána řada uměleckých děl, románů i básní a její příběh se dočkal nejdříve filmového zpracování. Nejznámějším románem se stala Čachtická paní od Joža Nižnánského, držící se však více tradičních mýtů a pověr než skutečnosti. ■

SBáthoryčkou som sa prvýkrát stretol na doskách divadla Andreja Bagara V Nitre, kde mal tento pôvodný slovenský muzikál svetovú premiéru, a istým spôsobom toto dielo odštartovalo aj moju divadelnú a muzikálovú kariéru. Pre mňa ako choreografa ktorý vyrástol na slovenskom folklóre v SLUKu (Slovenský ľudový umelecký kolektív), to bola nová výzva, ktorá ma okamžite chytila a posunula mantinely mojej tvorby a pohybového slovníka aj do iných tanečných štýlov a žánrov. Príbeh muzikálu a jeho prostredia, v ktorom sa odohráva, mi umožňoval použiť historické tance, folklór, klasiku i neoklasiku, výrazový tanec, v ktorom sú aj určité prvky artistnosti, charakterový tanec s dôrazom na rytmus a v neposlednom rade vlastný pohybový slovník na vyjadrenie čiernych satanských omší.

A to tak pre tanečníkov, ako aj pre hercov. To je presne, to čo ma pri tvorbe naplňuje a veľmi baví.

Náš muzikál sa tak trochu vymyká štandardu, snaží sa ísť do väčších hĺbok, než je v tomto žánri bežné. Nevykresľuje Báthoryčku len ako krvilačnú šelmu bažiacu po krvi, ale hlavne ako nešťastnú ženu túžiacu po láske vo svete neprajných mužov. Silný príbeh, výrazné charaktery a samostatné činoherné dialógy si vyžadujú aj skvelých syntetických hercov, ktorí musia excelovať nielen v činohre, ale aj speve a tanci. A ja som nesmierne rád, že som ako režisér i choreograf takýchto umelcov našiel tu v Těšínskom divadle, kde náš muzikál uvádzame prvýkrát v ČR s bravúrnym prekladom Ivana Misaře. Úprimný obdiv všetkým ktorí sa na príprave podieľali. Bolo to pre mňa krásne skušobné obdobie so skvelými ľuďmi.

PS. Náš muzikál si nerobí nárok na pravdu, ponúka však jeden z možných pohľadov na Báthoryčkin nesmrteľný príbeh.

JAROSLAV MORAVČÍK

redakce programu IVAN MISAŘ
foto KARIN DZIADKOVÁ
design MARIAN SIEDLACZEK
tisk PROPRINT, s.r.o. ČESKÝ TĚŠÍN
program vydalo TĚŠÍNSKÉ DIVADLO
ČESKÝ TĚŠÍN,
příspěvková organizace
zřizovatel – MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ
OSTRAVSKÁ 67 737 35 ČESKÝ TĚŠÍN
TEL. 558 746 022-23
INFO@TDIVADLO.CZ
WWW.TDIVADLO.CZ

práva k provozování tohoto díla zastupuje
agentura LITA BRATISLAVA
vedoucí obchodního oddělení
DAGMAR PAVLÍKOVÁ
vedoucí dekoráčnické dílny
KRISTINA LIBOSKOVÁ
vedoucí krejčovny HELENA PROKOPOVÁ
vedoucí vlásenkárny
JAROSLAVA DRŽÍKOVÁ
jevištní mistr ROMAN SEKULA
vedoucí zvuku a osvětlení
VLADIMÍR RYBÁŘ

vedoucí úseku rekvizit JOSEF KUREK
rekvizity MILADA ZBONČÁKOVÁ
garderoba JANA ČERNÁ, PAVLA BRIJOVÁ
světla CZESLAW CZAKOJ,
MARTIN VALENTA
zvuk RICHARD DAMEK,
MICHAL MALINIÁK
jevištní technika JIŘÍ PONČA,
ALFRÉD BENEK, JINDŘICH TESARČYK,
ROSTISLAV MIČUDA, ROMAN HAVRÁNEK

